

Alfred Marshall a jeho prínos pre ekonómiu

Alfred Marshall bol najvýraznejší a najznámejší ekonóm svojich čias. Jeho dielo ovplyvňovalo a stále ovplyvňuje ekonómiu ešte desaťročia po jeho smrti. Ako spoluzakladateľ cambridgeskej školy neoklasickej ekonómie zosystematizoval ekonomické teórie klasikov a následne ich ďalej rozvíjal a dopĺňal najmä o teóriu hraničnej užitočnosti. Tento rok (13.7.) uplynulo presne 100 rokov od jeho smrti v Cambridge, čo predstavuje významnú príležitosť pripomenúť si jeho dielo a vybrané myšlienky.

Život

Alfred Marshall bol jeden zo zakladateľov anglickej neoklasickej ekonomickej školy, narodil sa 26. júla 1842 v Claphame v Londýne neďaleko Tower Bridge. Detstvom ho sprevádzal najmä jeho otec William Marshall – zamestnanec Bank of England. Ich rodina žila skromne, no nie chudobne. Detstvo Alfreda nebolo jednoduché. Jeho otec napísal dielo s názvom *Mužské práva a ženské povinnosti*, čo dosť napovie o jeho predstave rodiny. Na vzdelanie Alfreda dôkladne dozeral, niekedy až príliš, čo sa odzrkadlilo u Alfreda v mnohých smeroch. Tendencia k hypochondrii, neochota jednoznačne sa zaviazať k písaniu bez rozsiahleho zdokumentovania, strach z nečinnosti.

Želaním nábožensky založeného otca bolo, aby Alfred študoval náboženstvo na anglickom Oxforde. Očakávalo sa, že na Oxforde získa štipendium a nakoniec aj vysokú cirkevnú pozíciu. Otec ho nútil študovať celé dni až do neskorých večerných, často nočných hodín, avšak nie matematiku, ktorú Alfred miloval. Sám Alfred hovorieval, že bol natoľko prepracovaný, že nebyť jeho tety Louisy, s ktorou trávil veľmi veľa času v lete, nikto iný by mu život nezachránil. Spolužiaci Alfreda o ňom často hovorievali ako o malom, chudom, zle oblečenom a neustále vyčerpanom. Nemal rád hry, zato rád riešil šachové partie.

Alfred mal však na svoju budúcnosť iný pohľad ako jeho otec William. Požičal si peniaze od strýka a odišiel na St. John's College do Cambridge študovať matematiku. V štúdiu matematiky vynikal v rámci celej svojej generácie v Anglicku. V roku 1865 bol druhým najlepším v Mathematical Tripos – najprestížnejšej matematickej súťaži na Univerzite v Cambridge. Počas štúdia na univerzite si privyrábal doučovaním matematiky. V porovnaní s inými ekonómami, napr. Walrasom alebo Jevansom, mal oveľa viac matematického vzdelania.

Počas štúdia sa spriatelil s Dakynsom, čo mu otvorilo dvere do intelektuálnych kruhov. V roku 1865 ukončil štúdium matematiky a začal prejavovať záujem o ekonómiu, ktorú začal v roku 1868 vyučovať.

Sám Alfred napísal: „Z metafyziky som prešiel k etike a myslel som si, že ospravedlnenie súčasného stavu spoločnosti nebolo jednoduché. Jeden priateľ, ktorý čítal veľa z toho, čo sa dnes nazýva morálne vedy, neustále hovoril: „Ach! Keby ste rozumeli politickej ekonómii, nepovedali by ste to.“ Tak som si prečítal Millovu Politickú ekonómiu a veľmi ma to nadchlo. Počas prázdnin som navštívil najchudobnejšie štvrte niekoľkých miest a prechádzal som sa jednou ulicou za druhou a hľadel som na tváre najchudobnejších ľudí. Ďalej som sa rozhodol urobiť čo najdôkladnejšiu štúdiu o politickej ekonómii.“ (Keynes, 1972)

V roku 1877 bolo Alfredovo manželstvo s jeho študentkou Mary Paley, ktorú učil politickú ekonómiu, dôvodom, prečo musel opustiť Cambridge a bol donútený vzdať sa svojej pozície z dôvodu vtedy platných pravidiel celibátu. Po jeho odchode z Cambridge si našiel nové zamestnanie ako rektor novozaloženej University College v Bristole, kde sa stal profesorom politickej ekonómie. Táto pozícia nebola pre Alfreda príjemná, pretože nová univerzita zápasila s finančnými problémami. V tomto období, v roku 1879, navyše začali Alfredove zdravotné problémy jeho život ešte viac komplikovať, čím boli značne obmedzené jeho aktivity. Rektorem však zostal do roku 1881, kedy sa vzdal tejto funkcie a zároveň aj učenia na univerzite v Bristole. (Whitaker, J.K., 1987) V rokoch 1883 – 1885 prednášal na Balliol College Oxfordskej univerzity, kde bol nástupcom Arnolda Josepha Toynbeeho.

The Economics of Industry označil Alfreda za stúpajúcu hviezdu na ekonomickom nebi. Po smrti W. S. Jevonsa v roku 1881 sa do povedomia dostal ako líder novej vedeckej školy ekonómie v Británii. V roku 1884 sa opäť vrátil na Cambridge. Jeho ekonomické nadanie vyústilo v roku 1885 do jeho menovania za profesora politickej ekonómie na jeho alma mater. Pod jeho vedením sa stalo štúdium ekonómie na Cambridge náročnejším, čo viedlo ku kvalitnejším absolventom. Nadaných a talentovaných študentov so záujmom o ekonómiu nebolo veľa, napriek tomu pod vplyvom A. Marshalla rástli mnohí významní študenti, medzi ktorými boli napr. J. M. Keynes, A. C. Pigou, A. Berry, D. H. Macgregor, A. W. Flux, C. R. Fay a mnohí ďalší.

Počas jeho pôsobenia na univerzite podporoval vzdelávanie žien, avšak mal veľké výhrady voči začleňovaniu žien do vzdelávacieho systému „vybudovaného pre mužov“. Napriek tomu, že pre niekoho sa mohol zdať samotársky, v jeho dome – Balliol Croft – bol často navštevovaný mnohými, od robotníckych lídrov až po významných zahraničných ekonómov. Jeho mladší

kolegovia a študenti boli vždy vítaní a Balliol Croft opúšťali so štedrými a cennými radami a s povzbudeniami. (Whitaker, J.K., 1987)

Svoje nadobudnuté ekonomické poznatky chcel vyjadriť písomnou formou, s čím dlho bojoval. Povinnosti vyučovania mu to mierne znemožňovali, a tak skutočný pokrok v jeho písaní dosahoval len počas letných prázdnin, ktoré zvyčajne trávil na juhu Anglicka a v Tirolsku. Jeho kariéra tiež zahŕňala v rokoch 1890 až 1894 členstvo v *Kráľovskej komisii pre prácu*. V roku 1890 formálne viedol hnutie na založenie *Britskej asociácie*. V skutočnosti však nebol veľmi organizovaný a ani spoločenský typ človeka. Spoliehal sa na iných, ktorí mali presadzovať ciele, ktoré si pre ekonómiu a ekonomickú kariéru stanovil.

Jeho najvýznamnejšie dielo, *Zásady ekonómie*, vyšlo v roku 1890 a hneď od začiatku si získalo u anglickej odbornej verejnosti rešpekt. Z hľadiska celých ekonomických dejín patrí k najvýznamnejším ekonomickým dielam, ktoré boli napísané. Samotné dielo bolo veľmi rozsiahle a komplexne pokrývalo ekonomickú problematiku, čo ho predurčilo stať sa aj jednou z najúspešnejších učebníc ekonómie všetkých čias. Marshall sa snažil zachovať tradíciu klasickej politickej ekonómie a priamo nadviazal na A. Smitha, D. Ricarda a J.S. Milla. (Holman et al., 2017) V tomto diele zároveň formuloval aj obidve základné teórie marginalistickej ekonómie: teória hraničnej užitočnosti a teória hraničnej produktivity. Viacerí neoklasickí autori ich publikovali skôr, to však neznamená, že aj Marshall k nim nedospel už predtým, t.j. v 70. rokoch, o čom svedčia jeho publikácie: *Čistá teória zahraničného obchodu a Čistá teória domácich hodnôt*. Snažil sa však o ich neustále zdokonaľovanie a úplné dokončenie. Pri skúmaní teórie hraničnej užitočnosti bolo Marshallovi jasné, že ide o úplne nový prístup, ktorý predstavuje jasné odlúčenie sa od minulosti. Na druhej strane sa snažil o syntézu medzi veľkou tradíciou z minulosti a nový subjektívny prístup. Práve preto môžeme v porovnaní s inými ekonómami najmä Marshallov prístup označovať za neoklasický. (Roncaglia, 2017)

V Cambride pôsobil s výnimkou rokov 1877 až 1884 až do roku 1908, kedy odišiel do dôchodku, aby sa mohol viac venovať písaniu. Napokon 13. júla 1924 vo veku 81 rokov zomrel.

Dielo

Vo svojom diele sa Alfred Marshall zaoberal skúmaním trhu ako celku. Dobré si uvedomoval, že všetky trhy sú vzájomne prepojené a zmena na jednom trhu vyvolá zmeny aj na ostatných trhoch. Práve preto na skúmanie nepoužíval metódu všeobecnej ekonomickej rovnováhy, ale zaviedol metódu čiastkovej ekonomickej rovnováhy. Tvrdil, že ak chceme skúmať trhové procesy, musíme využívať jednoduchý model, ktorý zmenší veľké množstvo

ekonomických premenných na taký malý počet, že bude možné skúmať vzťahy medzi nimi. Tento metodologický prístup sa stal určujúcim znakom cambridgeskej školy. (Sojka, 2010) Zároveň A. Marshallom používaná metodológia neustále nachádza miesto v súčasných učebniciach mikroekonomickej. Známym je najmä tzv. Marshallov kríž, ktorý predstavuje grafické zobrazenie dopytovej a ponukovej funkcie.

Metóda čiastkovej ekonomickej rovnováhy znamená skúmať trh jedného statku nezávisle na ostatných trhoch. Trhový dopyt a trhová ponuka jedného statku sú odvodzované za podmienky *ceteris paribus*, t.j. zmena ceny a množstva jedného statku nemá žiadny vplyv na zmenu ceny a množstva iných statkov. Túto podmienku bolo možné využiť len vtedy, keď skúmaný trh bol v porovnaní s ekonomikou veľmi malý a skúmaný statok predstavoval len malý zlomok celého spotrebného koša jedného spotrebiteľa. Pre veľké trhy, ako je napr. trh automobilov, sa táto podmienka nedá uplatniť.

Pre celú neoklasickú ekonomiu je typické skúmanie hraničnej užitočnosti. Marshallovo poňatie hraničnej užitočnosti je kardinalistické, t.j. predpokladal, že hraničnú užitočnosť je možné merať. Toto meranie je podľa neho možné uskutočniť nepriamo, pomocou peňazí. Cena, ktorú je kupujúci ochotný za tovar maximálne zaplatiť, meria jeho hraničnú užitočnosť. (Holman et al., 2017) Toto riešenie však nebolo celkom správne, nakoľko predpokladalo nemennosť hraničného úžitku peňazí. Peniaze sú však jedným zo statkov a rovnako sa na nich vzťahuje teória hraničného úžitku, t.j. nemôžeme pomocou nich merať hraničnú užitočnosť.

Cenu dopytu definoval ako cenu, ktorú je kupujúci ochotný za tovar zaplatiť a zodpovedá jeho hraničnému úžitku. Funkciu hraničného úžitku stotožnil s funkciou individuálneho dopytu. Alfred Marshall zaviedol aj pojem prebytok spotrebiteľa. Všimol si, že spotrebiteľ kupuje všetky jednotky statku (okrem poslednej) za nižšiu cenu, než akú by bol ochotný zaplatiť. Rozdiel medzi cenou, za ktorú statok nakupuje, a cenou, ktorú by bol ochotný zaplatiť, je spotrebiteľova výhoda, ktorú nazval prebytok spotrebiteľa. Keďže individuálna dopytová funkcia je odvodená od funkcie hraničnej užitočnosti, ide vlastne o rozdiel medzi celkovou užitočnosťou statku a celkovou sumou, ktorú spotrebiteľ zaplatí. Prebytok spotrebiteľa bol ďalej rozpracovaný A. C. Pigou v teórii blahobytu.

Po vysvetlení teórie dopytu a teórie ponuky vysvetľoval A. Marshall aj trhovú rovnováhu a rovnovážnu cenu. Pojem hodnota nahradil pojmom rovnovážna cena, čím poukázal na to, že tovar má reálnu cenu a nie subjektívnu hodnotu. Rovnovážna cena je potom situácia, kedy sa cena dopytu po určitom statku rovná cene jeho ponuky. Zároveň poukázal na to, že staré teórie dopytu a ponuky boli v zásade správne, len ich autori ešte nedokázali vidieť za dopytom hraničnú užitočnosť a za ponukou hraničné náklady. Svoju teóriu rovnovážnej ceny chápal ako

syntézu klasického vnímania, ktoré cenu vysvetľovalo pomocou nákladových faktorov a jednostranných pokusov Jevonsa a Mengera vysvetliť ceny na základe dopytu pomocou teórie hraničnej užitočnosti. Dopyt a ponuku prirovnal k dvom ostriam nožníc, čo znamenalo, že nemá zmysel sa pýtať, či je cena tovaru určená dopytom alebo ponukou, pretože obidva faktory sa zúčastňujú tvorby ceny rovnako.

Prínosom A. Marshalla bolo tiež to, že rozlíšil rôzne dlhé obdobia a ukázal, že význam dopytu pri určovaní rovnovážnej ceny je najväčší vo veľmi krátkom období a najmenší v dlhom období. (Holman et al., 2017) Vo veľmi krátkom období nedokážu výrobcovia zareagovať na zmenu podmienok na trhu a z tohto dôvodu je ponuka fixná. Zmena dopytu preto vyvolá zmenu ceny. Na druhej strane v dlhom období je ponuka takmer horizontálna, pretože výrobcovia dokážu zmeniť nielen variabilné náklady, ale aj fixné a zmena dopytu má najmenší vplyv na zmenu ceny tovaru.

Ďalší významný prvok, ktorý Marshall zaviedol do teórie užitočnosti je cenová elasticita dopytu. Definoval ju ako percentuálnu zmenu dopytovaného množstva, ktorá je vyvolaná jednopercenou zmenou ceny. Túto elasticitu vnímal ako bodovú elasticitu, t.j. elasticitu v danom bode dopytovej funkcie. Tento ukazovateľ je zároveň možné využiť aj pre veľmi malé zmeny ceny, vtedy sa v menovateli dopytovej elasticity nachádza zmena ceny ku pôvodnej cene. Dopytová elasticita umožňuje porovnávať dopyt po rôznych druhoch statkov. Zároveň tiež umožňuje skúmať, aký vplyv má zmena ceny na veľkosť peňažných výdavkov na daný statok. Ak je cenová elasticita dopytu menšia než jedna, pokles ceny zníži výdavky spotrebiteľov na tento statok. Naopak, ak je cenová elasticita dopytu väčšia než jedna, pokles ceny zvýši výdavky a rast ceny ich zníži.

Vo svojom diele sa A. Marshall zaoberal aj nákladmi, ktoré chápal ako ceny služieb výrobných faktorov. Pri vysvetľovaní dopytu po službe výrobného faktora použil teóriu hraničnej produktivity. Poukázal na to, že cena služby výrobného faktora (v rovnovážnom stave) sa rovná hodnote jeho hraničného produktu a hodnota hraničného produktu výrobného faktora je jeho fyzický hraničný produkt násobený cenou statku. Marshall tiež zdôrazňoval, že dopyt po službe výrobného faktora je odvodený dopyt, pretože je odvodený od dopytu po statkoch, ktoré sa pomocou nich vyrábajú. Napr. dopyt po peciach na pečenie píz je odvodení od dopytu po pizzách.

Pomocou teórie hraničnej produktivity je možné vysvetliť len dopyt po výrobných faktoroch. A. Marshall rozlišoval štyri výrobné faktory: práca, pôda, kapitál a podnikanie. Preto, aby mohol určiť rovnovážnu cenu výrobného faktora, bolo nutné vysvetliť aj ponuku. V tomto prípade použil na vysvetlenie tzv. reálne náklady, t.j. nepríjemnosti, strasti, ktoré sú

skutočnou podstatou nákladov. Napr. práca je vykonávaná, pretože robotník dostáva za jej vykonanie mzdu, ktorá mu kompenzuje reálny náklad, t.j. úsilie vynaložené na prácu. Na druhej strane kapitalista dostáva za svoju obeť v podobe čakania úrok z úspor, ktorý mu kompenzuje reálne náklady vynaložené na poskytnutie kapitálu. Vnímanie nákladov ako reálnych nákladov bolo typické pre cambridgeskú školu. Rakúska škola vysvetľovala náklady ako obetované príležitosti. Tieto dva prístupy sú podstatne odlišné a len Marshallov prístup nadväzuje na klasickú politickú ekonómiu.

Vo svojej teórii firmy uvažoval A. Marshall len s dokonalou konkurenciou a s monopolom. Ako skúmaný príklad si zvolil tzv. reprezentatívnu firmu s racionálnym správaním, ktorá sa usiluje o maximalizáciu zisku. V krátkom období okrem rozlišovania variabilných a fixných nákladov videl tiež rozdiel medzi intramarginálnymi firmami, ktoré vďaka využívaniu lepších výrobných činiteľov dosahujú nižšie náklady a realizujú krátkodobý mimoriadny zisk, označovaný pojmom kvázirenta, a medzi marginálnymi firmami, ktoré dosahujú len normálny zisk. V dlhom období toto členenie neplatí. Vo svojom skúmaní si tiež uvedomoval existenciu rastúcich výnosov z rozsahu.

Ďalším významným prínosom A. Marshalla bola jeho dôchodková verzia kvantitatívnej teórie peňazí, ktorá vytvorila tradíciu cambridgeskej kvantitatívnej teórie peňazí založenej na príjmovovo-výdavkovom prístupe a peňažných zostatkoch. (Sojka, 2010) Koeficient opisujúci podiel peňažných hotovostných zostatkov na dôchodkoch bol označený ako Marshallov koeficient.

A. Marshall sa snažil premeniť ekonómiu zo statickej disciplíny na dynamickú, na čo využíval rôzne nástroje vrátane konceptu optimalizácie. S týmito nástrojmi, podobne ako neskorší neoklasickí ekonómovia, predpokladal existenciu danej technológie, trhových inštitúcií a preferencií ľudí. Marshall však nebol so svojím prístupom spokojný. Raz napísal, že „*Mekka ekonóma spočíva skôr v ekonomickej biológii než v ekonomickej dynamike.*“ A. Marshall teda naznačoval, že ekonomika je evolučný proces, v ktorom sa technológie, trhové inštitúcie a preferencie ľudí vyvíjajú spolu so správaním ľudí. (Henderson)

V diele A. Marshalla nájdeme aj skúmanie politických a sociálnych aspektov ľudského konania. V Zásadách ekonómie sa jasne vymedzil proti vnímaniu človeka ako egoistickej bytosti. Podľa neho človek práve tým, že dokáže jednať nezištne a nesebecky minimálne čo sa týka členov jeho rodiny, ukazuje, že ho nie je možné považovať za výhradne sebecky-konajúcu bytosť. V ľuďoch sú prítomné aj altruistické motivácie. (Marshall, 1962) Čo sa týka úlohy štátu v ekonomike, A. Marshall sa odklonil od klasickej politickej ekonómie a úlohu štátu videl v

napravovaní negatívnych dôsledkov fungovania trhu, najmä sklonu trhu vytvárať prílišnú majetkovú a príjmovú diferenciaciu.

Marshall a dnešok

Pri pohľade na dielo A. Marshalla je zrejmé, že svoje miesto v dejinách ekonomického myslenia si zaslúžil najmä zo štyroch dôvodov. Po prvé, bol to práve A. Marshall, kto aplikoval metódu marginálnej analýzy v jej najčistejšej podobe. Po druhé, založil marginalistickú tradíciu, ktorá panuje v oblasti mikroekonómie dodnes. Po tretie, práve A. Marshall bol učiteľom viacerých prominentných ekonómov 20. storočia, vrátane J. M. Keynesa, A. C. Pigoua a Joan Robinsonovej. A po štvrté, svojím životom a dielom sa stal odrazom intelektuálneho pohybu svojej doby, rovnako ako aj ducha marginalizmu. (Buchholz, 1989)

Marginalizmus A. Marshalla je evolúcia, aplikovaná v oblasti ekonómie. Podnikateľ ani spotrebiteľ nerobia žiadne veľké skoky, ale snažia sa zlepšiť svoje postavenie krok za krokom. A práve A. Marshall nás učí, ako pozorne a priebežne máme skúmať individuálne rozhodnutia. Samotný marginalizmus vydláždil cestu rozvoju mikroekonómie.

Čo sa týka matematiky, A. Marshall poskytuje aj dnes myšlienky vhodné na premýšľanie. Napriek tomu, že bol výborným matematikom, obával sa toho, aby ekonómovia využívaním čisto len matematiky neprišli k nezmyselným záverom. Nikdy nepripustil, aby jeho ekonomická argumentácia spočívala len na matematických dôkazoch. Vždy sa snažil matematikou získané výsledky čo najlepšie vysvetliť slovne a poskytnúť príklady zo života, ktoré získané výsledky podporia.

Za odkaz pre dnešné generácie ekonómov môže poslúžiť Marshallovo presvedčenie, že práve ekonómia môže pomôcť zlepšiť ľudský osud. Práve preto sa aj on sám stal ekonómom. Za poslanie ekonómie považoval najmä boj s chudobou ekonómiu vnímal ako vedu o človeku v jeho bežnom živote. (Barber, 2009) Vedel, že boj s chudobou je práca na dlhé obdobie, a preto aj svojich študentov nabádal, aby sa usilovali o to, aby sa ekonomická veda stala nástrojom podporujúcim blahobyť človeka. V tomto jeho úsilí je možné pokračovať aj dnes.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Barber, W. J. (2009). *A History of Economic Thought*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- [2] Buchholz, T. G. (1989). *Živé myšlienky mrtvých ekonómov*. Praha, CZ: VICTORIA PUBLISHING, a.s.

- [3] Hederson, D. R. (n.d.) Alfred Marshall. Dostupné na <https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Marshall.html>
- [4] Holman, R. a kol. (2017). Dějiny ekonomického myšlení. Praha, CZ: C. H. Beck.
- [5] Keynes, J. M. (1972). *Essays in biography*. London: Macmillan. s. 161-231. Dostupné online https://archive.org/details/essaysinbiograph0000keyn_f2h3
- [6] Linß, V. (2011). Die wichtigsten Wirtschaftsdenker. Wiesbaden, DE: marixverlag GmbH.
- [7] Marshall, A. (1962). *Principles of Economics*. London, UK: MacMillan.
- [8] Roncaglia, A. (2017). *A Brief History of Economic Thought*. New York: Cambridge University Press.
- [9] Sojka, M. 2010. Dějiny ekonomických teorií. Praha, CZ: Havlíček Brain Team.
- [10] Whitaker, J.K. (1987). Marshall, Alfred. *The New Palgrave: A Dictionary of Economics*, Vol. 3 (K to P), John Eatwell et al., eds. (Macmillan Press, 1987), pp. 350–363.

Ing. Ivana Kuráková, PhD.

Bc. Timotej Šagúl

<https://doi.org/10.24040/eas.2024.25.2.151-158>